

Така концепція найплідніша для проникнення в поетичний світ Лесі Українки та інтерпретації її творчості. Як на мене, вона співмірна і з постаттю, і з твором, який досліджує Лукаш Скупейко, бо Леся Українка — це унікальне явище світової літератури.

У цій книжці немає аплікації розробленої західної моделі до української постаті, а є об'ємне потрактування творчості блискучої авторки, в якій природно поєднано і народне, міфологічне світовідчуття, й інтелектуальне, європейське світобачення, і сучасне філософське осмислення, тобто все те багатство, яке може тільки нести в собі унікальна творча постать. Тож я бачу в дослідженні Лукаша Івановича дуже цікаву, плідну й гідну того, щоб продовжувати розвивати й наслідувати, тенденцію прочитання класичного тексту, новаторську для української філологічної науки.

Лукаш Скупейко.

Насамперед хочу сердечно подякувати всім учасникам цього засідання, як кажуть, на доброму слові. Розумію, що чимало схвальних думок, висловлених про написане мною, — це значною мірою аванс, побажання на перспективу. Сподіваюсь їх виправдати. Та все ж, зізнаюся щиро, дуже радий, що книжка сприймається, і тому висловлюю глибоку вдячність і за підтримку, і за критичні зауваження...

Що ж стосується концепційного задуму книжки, то, якщо абстрагуватися від подробиць, його спрощено можна сформулювати двома тезами. Перша: у художньому творі завжди домінує літературне начало, і міф чи його елементи виступають лише матеріалом для реалізації художнього задуму автора; під цим кутом зору, тобто якщо розглядати літературу як літературу, а не ідеологію і т. ін., поняття міфотворчості втрачає сенс. І, навпаки, набуває актуальності поняття міфопоетики. Друга: за своїм задумом „Лісова пісня”, незважаючи на те, як ми її означимо — новоромантичною, символістською чи модерністською драмою, — це, сказати б, апологія духовності, це мрія про людину як істоту духовну; у цьому сенсі „Лісова пісня” трактується як „белетристична утопія” (за аналогією до статті „Утопія в белетристиці”) Лесі Українки.

Погоджуюся, що з приводу цих та інших міркувань, висловлених у книжці, можна дискутувати. Це вповні закономірно, бо, переконаний, літературознавство — це не сума назавжди усталених істин, це шлях до істини, і кожен проходить його по-своєму...

Олена Поліщук

„ПРОСВІТНИЦЬКА ТРАДИЦІЯ В ЛІТЕРАТУРІ США”

В Інституті літератури ім. Т.Г.Шевченка НАН України відбулася презентація другого числа щорічника „Американські літературні студії в Україні”, започаткованого Центром американських літературознавчих студій в Україні при Інституті літератури. Цього разу видання було присвячено просвітницькій традиції в літературі США.

У щорічнику опубліковано наукові розвідки про „Просвітницький контекст XVIII століття” (частина I) та про „Традиції просвітництва в сучасній американській літературі” (частина II). Тут розміщено есе професора Ноеля Полка „Також поза історією” (рубрика „Наші гості”), в якому представлено оригінальний погляд американського вченого на рідну південну літературу. Надрукована також хроніка та інформація про недавні публікації та події американістики.

У привітанні від Посольства США в Україні аташе з питань культури *Долорес Холандер* говорила про вагомість презентованого щорічника.

Виступ директора Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України, акад. НАН України *Миколи Жулинського* був концептуальним і контекстуальним. Зокрема,

М. Жулинський зазначив:

„Дозвольте подякувати Посольству США в Україні за підтримку проектів Центру американських літературознавчих студій в Україні, який діє при Інституті літератури ім. Т.Г.Шевченка і вже має певну систему дій, певну логіку свого розвитку, адже традиція, зумовлюючи розвиток, є край важливою в науці. Також слід зазначити, що підтримка Посольства багато в чому стимулювала підготовку молодих американістів, більше того, це був і стимул для створення самого Центру американських літературознавчих студій в Україні в нашому Інституті. Адже Інститут літератури ім. Т. Г. Шевченка повинен не тільки сам вести наукові дослідження, а й консолідувати наукові дослідження на певних наукових напрямках в Україні. Така консолідація сприятиме можливості обміну науковими ідеями, думками й водночас стимулюватиме молодих учених до самореалізації у різних формах: чи то конференціях, чи наукових статтях, чи окремих самостійних дослідженнях. Я говорю про наукову традицію, бо вже зараз, безперечно, відчувається системність у дослідженні американської літератури, і тут слід віддати належне Тамарі Денисовій, яка запроваджує таку спрямованість.

Очевидна й логіка руху наукової думки, представлені випуском „Просвітницька традиція в літературі США”, що, відповідаючи основним тенденціям розвитку американського суспільства й, відповідно, американської літератури, продовжує попередній випуск „Пуританська традиція в літературі США”. Адже, коли ми говоримо про американське просвітництво, то зрозуміло, що головні його тенденції випливали з ідей, із моральних принципів та засад протестантизму. І цікаво, що закономірність розвитку цих ідей, передусім морального характеру, поступово опановуючись соціумом, формувала вже ідеї, визначальні для розвитку американського суспільства — так, по суті, був закладений базис для т. зв. американської мрії — цієї національної ідеї США, що втілює інтереси не лише суспільства, громадських організацій, а й літератури і, врешті-решт, політики. Мені здається, що саме цей пуританський, а потім просвітницький рух, який мав багато в чому морально-патріотичний характер, вплинув на формування політики, особливо внутрішньої, Сполучених Штатів — так Америка знайшла основу для консолідації суспільства, що, зауважу, було дуже нелегко, зважаючи на різноманітність етносів, традицій, культур, вірувань, релігій. Це взагалі унікальний, феноменальний приклад у світовій цивілізації. На мою думку, могло б вийти цікаве дослідження, якби хтось наважився порівняти, як формувалися, скажімо, Римська імперія, Сполучені Штати Америки та Радянський Союз, які були базові цінності цих суспільно-політичних утворень. Таке порівняння спадає мені на думку, тому що і в Радянському Союзі, і в Римській імперії все закладалося, формувалося зверху, тобто був диктат центру. Але в американському суспільстві все базувалося на свободі людини, на цінності особистості, і тому таке державне утворення має більшу перспективу для розвитку і для буття в часі.

Відзначу той пієтет, ту повагу, з якою ставляться до просвітницької традиції в літературі США. Але, на жаль, не можна сказати, щоб в Україні розвинулися просвітницькі тенденції, які свого часу відіграли дуже важливу роль і в нас, при цьому існуючи в складніших умовах, ніж у США, тому що там була держава, яка розуміла їхню цінність і принаймні все це опановувала, а в Україні ця просвітницька тенденція творилася в колоніальному становищі. Згадаймо слова хоча б І.Франка чи Лесі Українки, які говорили, що вони змушені були тягнути віз національного обов'язку замість того, щоб займатися просто творчістю, реалізовувати себе як творча особистість.

Я б дуже хотів, щоб такі праці, як „Просвітницька традиція в літературі США” чи „Пуританська традиція в літературі США” читали україністи, ті, хто займається історією української літератури. І якби вони уважно проштудіювали ці книжки, то переконалися: ми не відкриваємо нічого нового, але водночас багато в чому йдемо своїм шляхом, не знаючи, що інші вже це пройшли, або, наприклад, що на новому історичному витку ми багато що повторюємо. І в цьому немає нічого прикрого. Навпаки, це свідчить про те, що є внутрішні закони розвитку суспільств, які прагнуть до волі, до демократії, до свободи особистості. І цікаво, що українська література з високою художньою виразністю й з ефективною мобільністю вхоплювала ці ідеї, які захоплювала у свій ідейно-естетичний „арсенал” американська література, коли вона опановувала ідеї

пуританської моралі, формувала образ малої родини й потім великої родини. Так формувалося консолідоване суспільство як єдиний організм, який починав бути організмом культурним. Наголошу, що це особливо важливо, аби суспільство формувалося як культурний організм. А без цього в хорошому розумінні просвітництва такий процес неможливий.

На завершення хочу привітати наших колег з університетів України, подякувати всім тим, хто з натхненням організовує ці конференції, роблячи це не з обов'язку, а із справжнім почуттям радості спілкування та відкриття. Я думаю, це прекрасно, коли наука приносить не тільки певні дивіденди у вигляді, скажімо, дисертацій, а ще й дає задоволення від чудово виконаної праці, яка потрібна і тобі, і тим, хто до цієї праці хоче прилучитися. Вітаю, і бажаю нових успіхів у науковій діяльності!”

Далі розгорнулася наукова дискусія, в якій було висловлено чимало виражених оцінок та оригінальних думок. Так, професор Національного університету „Києво-Могилянська академія” *Борис Шалагінов* наголосив, що „Просвітництво знаходиться в центрі світоглядних дискусій наших днів. До цього спонукає необхідність по-новому оцінити засадничу категорію всього модерного мислення — розум, *ratio*. Свого класичного вигляду просвітництво набуло у Франції — країні, що тривалий час була, сказати б, точкою відліку для наукової кваліфікації просвітницького руху в інших країнах. Проте зосередженість на „еталоні” таїла і свою небезпеку — не помітити своєрідність, неповторність окремих просвітницьких рухів, їх зв'язок з національними традиціями. Просвітницький „розум” багатогранний. Як відомо, у Німеччині останньої третини XVIII ст. він, за посередництвом І.Канта, „запліднив” романтичний рух. Автори наукової збірки, що презентується сьогодні, зробили сміливий і науково обґрунтований крок. Вони підійшли до проблеми просвітництва з боку його „нетрадиційного” змісту. Предмет їх дискурсу — просвітницька традиція в США — країні, яка, перенісши з континенту у свою культуру основні засади цього руху, мусила, фактично, розробляти їх із самого початку, відгукуючись на виклик украї специфічних реалій культурного й політичного життя, яких тодішня Європа просто не знала. Американцям вдалося реалізувати чи не найголовнішу сторону модерного розуму, про яку французи знали (згадаймо „Про суспільний договір” Ж.-Ж. Руссо), але не спромоглися на тому відтинку історичного часу гармонійно втілити в життя (згадаймо невинуваті жорстокості французької революції). Це „вся суто практична спрямованість у реалізації філософських засад”, насамперед — *державотворчий* аспект. І.Кант, який уважно вивчав досвід французької й американської революцій, віддаючи належне думкам Руссо про „народну волю”, все ж, під впливом американських подій, дійшов висновку, що найоптимальніший устрій, що сприяє розвитку гуманістичних засад у суспільстві, — це республіканський. Так кантівський „практичний розум”, який замикав філософську систему великого німецького просвітника, знайшов опертя на реальну практику американського просвітництва. Цим був відкритий шлях до романтизму — пристрасного ідеалізму дії, пафосу широких перетворень, одухотворених високим гуманістичним розумом”.

Тетяна Сverbілова, старший науковий співробітник Інституту літератури ім. Т.Г.Шевченка НАН України, звернула увагу на те, що „американістика України впевнено стає однією з найпотужніших національних шкіл вивчення зарубіжних літератур. Вона має власне обличчя і залежить це не тільки від тематики досліджень, які не обов'язково мусять мати компаративний характер українсько-американських студій. Навіть „чиста” американістика позначена певним національним стилем як особистісними рисами самих дослідників, що групуються навколо Центру американських досліджень в Інституті літератури. Цю школу легко можна відрізнити, скажімо, від російської школи американістики. Створення такого роду національних дослідницьких шкіл може слугувати зразком для тих галузей вивчення зарубіжної літератури, які ще не мають власної ідентичності. На жаль, це стосується, наприклад, русистики України, яка у своєму вузівському існуванні переважно більшістю тяжіє до метрополії й не бажає нічим відрізнятись від російської русистики. На прикладі двох збірок Центру американістики ми можемо вочевидь бачити, що українська американістика не повторює американських дослідницьких шкіл. Єдине, що хотілося б зауважити, стосується мови видання. Як здається, дослідники у змозі створювати

двомовний варіант своїх студій: український та англійський. Це вкрай необхідно для того, щоб бути почутими не тільки в Україні, а й по всьому світу. Це першочергове завдання, і я хотіла би просити присутніх тут представників американського уряду, які субсидують ці видання, врахувати необхідність двомовного видання, адже лише в такому разі американісти Америки та України зможуть вести науковий діалог”.

Професор Київського національного університету імені Тараса Шевченка *Наталія Жлуктенко*, вітаючи всіх, хто готував до виходу у світ другий номер „Американських літературних студій в Україні”, згадала подію, „що спричинила появу цього ошатного тому” — Всеукраїнського наукового симпозиуму „Просвітницька традиція в літературі США” в лютому 2005 року. “Уже вдруге, — зазначила Н.Жлуктенко, — Інститут літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України зібрав для обговорення принципово важливої в американістиці проблеми фахівців з різних міст України, серед яких були й досвідчені дослідники, й початківці. І знову, як і на попередньому зібранні, присвяченому пуританській духовній спадщині в американській літературній історії, звичайна справа виголошення й обговорення доповідей перетворилася на своєрідний спільний інтелектуальний проект, чимось схожий на популярні тепер у різних гуманітарних галузях „фабрики думки”, тобто всебічне й ґрунтовне осмислення нагального наукового питання. Ще на рівні формування програми, так само як у ході дискусії, учасники симпозиуму відчували відповідальність за те, щоб обраний ними предмет дослідження, зберігаючи самобутність авторського сприйняття проблеми, органічно ввійшов у загальний текст. Цей текст творився натхненно й радісно. Як учасник симпозиуму, я певна, що та радість інтелектуальної співпраці збереглася на сторінках презентованого видання й особливим чином допомогла створити вичерпну картину літературного явища, якому присвячений даний проект”.

Перше, що відзначила у своїй промові багаторічний співробітник Інституту літератури ім. Т.Г.Шевченка НАН України *Валентина Оленєва*, це систематичність цього видання. „Презентуючи другий номер щорічника, — сказала В.Оленєва, — ми сподіваємось, що видання буде продовжено новими випусками. Дуже приємно, що в збірнику багато статей молодих дослідників з різних міст країни, адже, коли починалася американістика в Україні, нас було тільки двоє американістів — Тамара Денисова та я. Окремо хочеться подякувати Посольству США в Україні за сприяння у виданні цієї наукової праці багатьох авторів”.

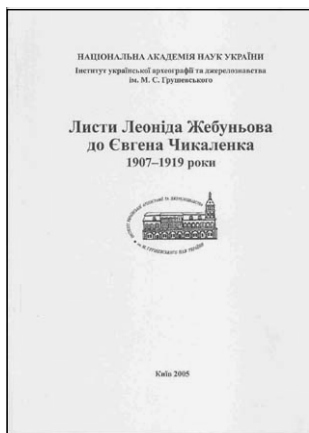
Галина Сиваченко, провідний науковий співробітник Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України, також привітавши авторський колектив і редколегію другого випуску „Американських літературних студій в Україні”, присвячених просвітницькій традиції в літературі США, говорила про те, що „враховуючи доробок американістів України, реалізований як у першому випуску, присвяченому пуританській традиції, так і в низці збірників міжнародних конференцій американістів, де йшлося про найактуальніші проблеми літератури США кінця ХХ — початку ХХІ ст., можна сподіватися, що з часом ми матимемо на своїх полицях своєрідну історію американської літератури, створену авторами України. Цю надію робить ще більш певною ентузіазм, з яким працюють учні Т. Денисової над опануванням американської літератури в школі американістики при Посольстві США. Думається, що створення Центру американістики при Інституті літератури також сприятиме консолідації творчих зусиль американістів”.

Доцент Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка *Олександр Гон* висловив таку цікаву думку: „У передмові до „Американських записок” 1842 р. Чарльз Діккенс із тривогою зауважував, що сучасна йому Америка відхилилася від правильного шляху, але висловлював надію, що країна успішно вирішить проблеми, які мають світове значення. І справді, уроки американської історії, а надто — історії періоду просвітництва, сповнені захоплюючих і повчальних прикладів як художньо-естетичної, так і політико-філософської ваги. Скажімо, для новітньої історії України, яка так драматично пережила перехід від другого до третього президента, історія взаємин Джона Адамса й Томаса Джефферсона (відповідно, другого та третього президентів США) може і, мабуть, повинна стати предметом серйозного аналізу. Політичне протистояння й навіть особиста неприязнь цих державних мужів, вчених і, у випадку Джефферсона, енциклопедистів, закінчилася примиренням

заради єдності молодій республіці, її майбутнього. Можливо, саме тому метр англо-американського модернізму Езра Паунд, який шукав нову цивілізаційну модель розвитку Сполучених Штатів, так детально вивчав епістолярну спадщину Адамса та Джефферсона (частина її, до речі, написана латинською мовою), яка органічно вписана в історичне тло його „Кантос”.

Загалом, презентація збірника наукових статей „Просвітницька традиція в літературі США” довела, що серйозна проблема просвітництва вже назріла в літературознавстві, а отже, вимагає пильної наукової уваги та всебічного дослідження, одним із етапів якого і стало видання, представлене Центром американських літературознавчих студій в Україні.

Олена Дубініна

Наші презентації

Листи Леоніда Жебуньова до Євгена Чикаленка. 1907 — 1919 роки. — К., 2005. — 251 с. / НАН України, Інститут української археографії та джерелознавства ім. М.С.Грушевського.

Уперше друкується епістолярій маловідомого до недавнього часу українського громадсько-культурного діяча поч. ХХ ст., популяризатора рідного слова, перекладача й публіциста Л.Жебуньова до видавця газети “Рада” Є.Чикаленка. Це автографи 89 поштових відправлень, які охоплюють хронологічно 12 років (1907 — 1919 рр.) і стали цінним джерелом для відтворення видавничої діяльності

українців на початку ХХ ст., зокрема багатьох сторінок історії української щоденної газети “Рада”. Інформація, що міститься в цих листах, цікава й аналітична. Упоряд., вступ та коментарі І.Старовойтенко.

Валерій Шевчук. Просвічений володар: Іван Мазепа як будівничий Козацької держави і як літературний герой. — К.: Либідь, 2006. — 464 с.

Валерій Шевчук, за його словами, поставив собі за мету створити не універсальну монографію про Івана Мазепу, а розповісти про легендарного гетьмана як про “будівничого Козацької держави, його діяльність у сфері внутрішньої політики”, як про мецената, будівничого храмів, натхненника і творця Високого бароко в українській культурі. Ідеться також про творення літературного образу І.Мазепи в українській та світовій літературі. Видання документовано історичними джерелами.

